

Posudek oponenta rigorózní práce

Jméno rigorózanta: **Mgr. Jakub Drápal, MPhil.**

Téma a rozsah práce: **Přiměřenost peněžité sankce k majetku pachatele**
117 stran textu (odpovídající 169 normostranám) + 6 stran seznamu literatury a abstraktu

Datum odevzdání práce: 17. května 2018

Jeremy Bentham v díle *Principles of Penal Law* k problematice přiměřenosti trestu uvádí, že pojem přiměřenosti rozebírá ve svých dílech již *Beccaria* a *Montesquieu*, a přestože úvaha o tom, že trest má být přiměřený je v principu správná, bez kontextuálního vysvětlení je samotné spojení „přiměřený trest“ více enigmatické než instruktivní.¹ Mgr. Jakub Drápal se ve své práci zaměřuje dílem na širší, dílem na užší otázku, než je přiměřenost trestání obecně, rozebírá totiž téma přiměřenosti peněžité sankce (tedy nejen trestu, ale i například pokut ve správním řízení), a dále tuto přiměřenost zkoumá ve vztahu k majetkovým poměrům pachatele, tedy pouze s ohledem na tuto relaci, nikoliv například s ohledem na závažnost protiprávního jednání, osobnost pachatele celkově a podobně. Klíčové je přitom určit, která kritéria do zkoumání přiměřenosti zahrneme. Zde autor vychází zejména z hodnoty rovnosti v právu, a dále účelu a efektivity právní regulace obecně a sankcí v právu zvláště.

Postup autora a **struktura práce** je následovná: aby zodpověděl klíčovou otázku, nakolik má být peněžité sankce závislá na majetkových poměrech pachatele, nejprve uvádí teoretické základy svých úvah (koncepty rovnosti, funkce a druhy pokut, vybrané přístupy k ukládání sankcí), poté se zaměřuje na koncept likvidační pokuty, který zkoumá v praxi českých soudů (Ústavního soudu, Nejvyššího soudu a Nejvyššího správního soudu). V klíčové čtvrté kapitole analyzuje institut denních pokut v české soudní praxi. Tato kapitola obsahuje bohatou empirickou analýzu rozhodovací činnosti vybraných českých soudů a dále komparativní analýzu, jejímž cílem je zhodnotit českou úpravu ve světle té zahraniční. V páté kapitole se rigorózní zamýšlí nad otázkou, zda brát v potaz majetkové poměry pachatele správních deliktů (přestupků). Jako příklad dobré praxe uvádí autor metodiku Ministerstva spravedlnosti týkající se trestání insolvenčních

---

¹ BENTHAM, Jeremy: Principles of Penal Law. In: BOURING, John (ed.): The Works of Jeremy Bentham. Vol. 1, New York: Russel & Russel, 1962, str. 399.

správců (důležité je v tomto ohledu i autorovo přiznání na str. 116, že tuto metodiku pomáhal vypracovat)..

S ohledem na cíl práce tedy autor přistupuje k relativně širokému zkoumání několika souvisejících otázek, a šíře se projevuje i v metodologii, která zahrnuje přístupy empirické, komparativní i doktrinárně-analytické. Kladení kapitol považují za logické, stejně jako šíři a hloubku zkoumané problematiky.

Po **formální stránce** je potřeba nejprve zdůraznit, že autor v roce 2015 část práce úspěšně obhájil jako práci diplomovou na katedře teorie práva a právních učení Právnické fakulty UK. Rozsah práce je standardní na tento typ kvalifikačních prací. Autor pracuje s větším množstvím literatury a judikatury, včetně zahraniční, což je nepochybně pozitivem práce. Přesto z pozice oponenta lze mít k práci s odbornou literaturou určité drobné připomínky a výhrady: předně jsem toho názoru, že citovat autory skrze jiná díla je korektní ve dvou případech: zaprvé, pokud jde o dílo nedostupné (nebo například o dílo v jazyce, který autor neovládá), anebo, pokud nejde o výše uvedený případ, je vhodné citovat dílo skrze jiné dílo tehdy, pokud autor chce speciálně zdůraznit něčí interpretaci jiného díla. Například na str. 14 se však podle mého názoru nejedná ani o jeden z výše uvedených případů. Je tedy otázkou, z jakého důvodu autor cituje díla v poznámkách pod čarou č. 23, 24, 25 skrze O'Malleyho.

Ještě významnější připomínku lze mít k nejednotnosti citací literatury, a to jak v poznámkách pod čarou, tak v seznamu literatury v závěru práce. Rozdíly v citační normě jsou značné, patrně dané i tím, že částečně jde o spojení několika autorových samostatných textů (a to českých i anglických; nejnověji například článek ze Správního práva č. 7/2018).

Přes menší množství pravopisných chyb, které lze opravit pečlivou korekturou práce, je třeba zdůraznit jinak dobrou jazykovou úroveň práce, zejména jasnou a čtivou formu celého rukopisu. Autor v práci vychází z celé řady případů, v teoretické části pak volí známé ale zároveň ilustrativní a zajímavé příklady na podporu vlastních tezí. Celá práce rovněž působí tematicky sevřeně, jednotlivé kapitoly na sebe v zásadě navazují, i když se každá věnuje trochu jinému tématu.

Z **obsahového hlediska** jsou hlavní autorovy teze a závěry přesvědčivě zdůvodněny. Ze známých právně-teoretických přístupů mne napadá volné propojení s článkem Herberta Harta týkajícím se amerického práva, při jehož aplikaci se v praxi nepohybujeme ani ve vznešeném ideálu logiky, kdy soudci vždy nalézají již existující právo, ani v noční můře kafkovské arbitrárnosti, kdy soudy právo vždy ad hoc a ex post vytvoří.² Aplikováno na autorův výzkum, rovněž v případě ukládání peněžitých pokut se v české praxi nacházíme mezi „vznešeným snem“ (*noble dream*) a „noční můrou“ (*nightmare*) – tj. je možné identifikovat světlé a stinné stránky, což se, myslím, autorovi v práci výborně povedlo.

Zejména ve třetí, čtvrté a páté kapitole vítám autorovy samostatné závěry a hodnocení či zobecnění judikatury (např. na str. 37, kdy autor správně hodnotí příklon Ústavního soudu k materiální rovnosti, přestože judikatury tyto obecné pojmy nerozebírá, anebo na str. 38, kdy autor dovozuje, že při stanovování sankcí by majetkové poměry pachatele neměly převážet nad závažností deliktu).

Speciálně je třeba ocenit vlastní autorův výzkum judikatury k institutu denních pokut v trestním řízení, a to včetně podrobně zpracované metodologie a závěrů výzkumu. Kladem je konečně i skutečnost, že výzkum byl prováděn „na místě“, včetně dotazování konkrétních soudců, nejen tedy s využitím zákona o svobodném přístupu k informacím. Některé závěry tohoto dotazníkového šetření, prováděného správně se zárukou anonymního uveřejnění odpovědí, jsou velmi zajímavé (někdy z pohledu teorie práva i znepokojující), každopádně však stojí za to je zpracovat a publikovat.

Ze své role oponenta je mým úkolem rovněž zdůraznit určité alternativní pohledy anebo nedostatky v argumentaci. Ty bych rozdělil do dvou skupin, přičemž nejprve bych se věnoval koncepčnějším otázkám:

1. V druhé kapitole práce nazvané „Teorie“ autor na několika místech implicitně vychází z teorie morálního realismu anebo morálního objektivismu (srov. například tezi na str. 17 o dělení protiprávních jednání ve škále od nejméně morálně problematických až po morálně nejzávažnější anebo na str. 18, kde se píše o tom, že určité jednání je

---

² HART, H. L. A.: American Jurisprudence through English Eyes: The Nightmare and the Noble Dream. Georgia Law Review, 1977, str. 969 a násl. Toto spojení je ostatně podtitulem Hartova životopisu z pera Nicoloy Lacey (LACEY, Nikola: A Life of H.L.A. Hart. The Nightmare and the Noble Dream. Oxford: Oxford University Press, 2006).

obecně vnímané jako morálně nepřijatelné. Na str. 26 se píše o přirozených mravních mechanismech, atd.).

Aniž bychom museli být extrémní morální relativisté, nabízí se otázka: Kdo posoudí, co je a co není morální? Jedná se v případě morální kvality skutečně o objektivní danost? Práce k této otázce neposkytuje jasnou odpověď.

Přítom teze o morálním realismu může být v určitém napětí s autorovými závěry druhé kapitoly ohledně možnosti politického rozhodování o sankcích: pokud je určité jednání objektivně amorální, existuje skutečně, jak je naznačováno na str. 28 ve shrnutí druhé kapitoly, volnost zákonodárce ohledně toho, jakou podobu sankce zvolí?

2. V obecné části postrádám určité odkazy na obecné teorie trestání a jejich souvislost s ukládáním sankcí (obdobnou připomínku vnesl oponent již k diplomové práci). Pokud autor volí teoretický úvod k empirickému zkoumání a kritické analýze platné právní úpravy a praxe, domnívám se, že téma vztahu justifikace trestu a přiměřenosti pokut by bylo vhodné do práce zapracovat. Například se lze zabývat otázkou, zda je nějaký rozdíl v ukládání peněžité sankce mezi zastánci retribučních teorií (které stručně říkají, že každý, kdo spáchá protiprávní čin, zasluhuje trest), konsekvencialistických teorií (maximalizujících užitek pro celou společnost) anebo jinými přístupy?³ Mark Tebbit v této souvislosti hovoří o retrospektivních a prospektivních teoriích trestání, a zároveň se ptá: Jakou roli při ukládání trestu má hrát zásluha (*desert*) a jakou roli odstrašení (*deterrence*)?⁴ Lze tuto teorii nějakým způsobem propojit s autorovým členěním pokut na regulatorní a trestní (str. 12 a následující rigorózní práce)?
3. Rovněž pojem přiměřenosti by zasloužil větší pozornost ze strany autora. Je vhodné v teoretické části zmínit, že existuje celá řada kontextů přiměřenosti v právu (v podrobnostech si dovoluji odkázat na literaturu k této otázce v monografii oponenta, kde je zmíněna například: etymologie pojmu, historie, použití v právu a vztahy k některým dalším hodnotám).⁵

---

³ Blíže např. ALEXANDER, Larry: The Philosophy of Criminal Law. In: COLEMAN, Jules, SHAPIRO, Scott (eds.): The Oxford Handbook of Jurisprudence and Philosophy of Law. Oxford: Oxford University Press, 2002, str. 816 a násl.

⁴ TEBBIT, Mark: Philosophy of Law. An Introduction. 2. vyd., London, New York: Routledge, 2005, str. 192 a násl.

⁵ ONDŘEJEK, Pavel: Princip proporcionality a jeho role při interpretaci základních práv a svobod, Praha: Leges, 2012, str. 22 a následující.

4. Určitý rozdíl vnímám ve zpracování analýzy soudního rozhodování ve třetí a čtvrté kapitole. Zatímco ve čtvrté kapitole je v práci výborným způsobem rozvedena metodologie autorova zkoumání institutu denních pokut, ve třetí kapitole, která se týká likvidační výše pokuty, poněkud postrádám odkazy na způsob autorova vyvozování obecných závěrů z judikatury. Viz i autorova teze na str. 50 („Ve zkoumaných případech byly použity následující informace...“ – Nabízí se však otázka, o jaké případy se jedná?)
5. Ve třetí kapitole doporučuji podrobněji rozebrat okolnosti, za nichž je podle autora přípustné uložit likvidační pokutu (viz i graf 3.1. na str. 55). Na první pohled se zdá, že judikatura Ústavního soudu je k ukládání pokut v likvidační výši skeptická, minimálně ve vztahu k fyzickým osobám. K této otázce by se však mohl autor vrátit i v ústní obhajobě práce.

Z méně zásadních anebo drobnějších připomínek k textu:

1. Autor na straně 11 uvádí: „Formální rovnost bude ... do určité míry nadřazena materiální rovnosti; tam, kde nebude důvod pro rozdílné zacházení způsobené materiální rovností, musí nastat formální rovnost.“ Podle mého názoru z premisy neplyne závěr. Spíše by z autorových předpokladů plynul závěr o speciálním postavení materiální rovnosti vůči subsidiárnímu postavení rovnosti formální.
2. Teze uvedená na str. 12 (Správný zákon by měl být vyjádřením účelu a měl by umožňovat jeho jednoduchou aplikaci na případy v praxi) je z vícера hledisek podle mého názoru problematická, a to i kdybychom ji brali jen jako idealizující abstrakci. Autor by se mohl věnovat zaužívanému dělení na jednoduché a obtížné případy aplikace práva (známé například z děl H. L. A. Harta, R. Dworkina, R. Alexyho a dalších).
3. Na str. 13 autor srovnává veřejnoprávní pokuty se smluvními pokutami v soukromém právu (např. za jízdu bez platného cestovního dokladu nebo pokutu za pozdní vrácení vypůjčených knih v knihovně). Kladu si však otázku, zda se jedná o srovnatelné instituty s veřejnoprávními pokutami, anebo zda v důsledku soukromoprávního charakteru nenalezneme více odlišností než společných znaků?

4. Domnívám se, že některá kritická tvrzení ohledně směru Law and Economics, např. “směr Law and Economics se někdy pohybuje v laboratorním prostředí, které nemá s reálným životem příliš společné...” (str. 22) jsou poněkud vyhraněná a nevystihují přístup většiny jeho zastánců. Doporučuji prostudovat výbornou českou knihu Ekonomický přístup k právu autorů Bartoška a Broulíka, kde je celá jedna kapitola věnována vyvracení mýtů ohledně směru Law and Economics.
5. Na straně 29 bych doporučoval blíže rozebrat historii institutu likvidační pokuty, možná nikoliv jen v českém právu.
6. Doporučuji blíže vyargumentovat, zda autor souhlasí se závěrem rozhodnutí Ústavního soudu I. ÚS 750/15 ze dne 19.1.2016 na str. 39 – 40. Z mého pohledu neobstojí s některými závěry judikatury tohoto soudu ohledně likvidační pokuty.
7. V poznámkách pod čarou č. 49 a 52 chybí odkazy na konkrétní stranu citovaného díla.
8. Na str. 55 je uveden cheat-sheet, na který se mi nepodařilo nalézt odkaz v textu kapitoly (v práci je velmi stručně zmíněn v úvodu a abstraktu). Podrobné zpracování by možná zasloužilo určitý komentář i v textu (závěrech kapitoly apod.)
9. O co se autor opírá při tvrzení, že aktuální informace o majetkových poměrech nesmějí být starší než dva roky? (str. 55).
10. Na str. 61 je delší citace bez uvedení zdroje.
11. Při empirické analýze ve čtvrté kapitole jsou v některých případech zkoumány jednotlivé faktory týkající se peněžitých trestů zkoumány samostatně (např. absolutní výše peněžitého trestu vůči měsíčnímu příjmu). Kladu si však otázku, zda hodnocení faktorů ukládání peněžitých pokut (tj. závažnost činu a majetkové poměry pachatele) vůbec lze zkoumat odděleně – resp. zda při tomto odděleném zkoumání nemůže docházet ke zkresleným závěrům.
12. Na str. 65 je v citaci v pozn. pod čarou 190 chyba, stejně jako ve větě na téže stránce začínající slovy „Ústavní soud se této námitce nevěděl vzhledem k tomu, ...“

13. Na str. 83 je provedeno porovnání přísnosti udělení trestů mezi soudci a soudkyněmi. Mám určité pochybnosti ohledně kritéria pohlaví, resp. co se tím testuje. Vychází se z předpokladu, že muži jsou přísnější? Proč hraje roli gender a ne například věk (mladší, starší soudci)? Určité vysvětlení by čtenáři určitě pomohlo v orientaci.
14. Na str. 85 je chybný odkaz na tabulky X.4 a X.5.
15. Na str. 97 by bylo podle mého názoru vhodné rozvést myšlenku, že „soudce by měl majetkové poměry pachatele lehce nadsadit“. Principiálně s argumenty v pozadí souhlasím, ovšem paušální aplikace je podle mého názoru problematická. Asi přesvědčivější by bylo tvrdit, že soudce má majetkové poměry určitým způsobem nadsadit, existují-li důvodné pochybnosti, že předložené či zjištěné informace o majetkových poměrech neodpovídají realitě.
16. Doporučuji neoznačovat všechny závěrečné pasáže kapitol a podkapitol jako „Závěr“. Viz např. kapitola 4.5.7. Závěr, na kterou navazuje kapitola 4.6. Závěr, a nakonec kapitola 6 Závěr. Daleko lepší je z mého pohledu označovat dílčí závěry jako „Shrnutí“, tak jako například kapitolu 5.4. V případě navazování dvou kapitol (viz výše kapitoly 4.5.7. a 4.6.) bych doporučil rozvést, o jaké shrnutí se jedná. Obecně ale jednoznačně souhlasím s uváděním dílčích shrnutí a závěrů, které přispívají k přehlednosti textu.

Přes větší množství připomínek musím v závěru zopakovat, že práci považuji za nadprůměrnou, přestože k ideálnímu zpracování by práce vyžadovala provedení určitých doplnění a úprav. Domnívám se však, že úpravy jsou v silách autora a po jejich provedení by práce mohla být publikována jako monografie, protože podobná studie by po mém soudu českou právní vědu obohatila.

Z nejvýznamnějších úprav nad rámec výše uvedeného doporučuji:

1. Vytvořit k práci seznam použité judikatury, seznam použitých zkratek a rejstřík.

2. Sjednotit formu citací (viz výše), při citacích judikatury v textu bych rovněž doporučil uvádět i stručné shrnutí klíčového problému u nejvýznamnějších rozhodnutí. V řadě případů tak autor správně činí, ale jinde se omezuje pouze na konstatování právní věty bez uvedení širšího kontextu. Tím, že bude stručně uveden skutkový stav, nebude se s judikaturou pracovat jako s obecně závaznými právními normami, nýbrž pravidly, závaznými pro danou situaci. Eventuálně bude možné lépe odlišit případy, kdy jsou judikatorní závěry aplikovatelné na širší okruh případů a kdy nikoliv (z důvodu specifičnosti daného případu).
3. Dávám na zvážení zavedení určité podoby zkrácených opakovaných citací děl. Bez nich jsou poznámky pod čarou poněkud zbytečně dlouhé.
4. Na straně 6 autor uvádí tezi, že správní soudy o námitkách proti likvidačním pokutám rozhodují minimálně jednou měsíčně. Tato teze by zasloužila zdůvodnění nebo odkaz, jak k tomuto číslu autor dospěl.
5. Na str. 8 doporučuji zdůvodnit autorův výběr teoretických prací a autorů, kterými se ve druhé kapitole zabývá (existuje určitě i celá řada jiných autorů, kteří jsou relevantní. Proč tedy autor volí právě tyto a ne jiné?).
6. Na straně 16 je několik tvrzení, které nejsou podloženy citacemi (například o nástupu regulatorní pokuty v souvislosti s nárůstem silniční dopravy), totéž platí pro interpretaci některých myšlenek Jeremy Benthama (např. na str. 20 a 21). Doporučoval bych doplnění poznámek pod čarou.
7. Ve třetí kapitole doporučuji v úvodu zmínit, jakým způsobem byla zkoumána judikatura vysokých soudů, tak aby závěry působily přesvědčivěji (např. Jedná se o vzorek získaný filtrováním rozhodnutí z databází? Pokud ano, jak byl získán?).
8. Na straně 54 je chybně uvedeno „Na samotný závěr tohoto článku je pak třeba...“
9. V kapitole 4.4.7. doporučuji explicitně uvést, zda názory soudců (například na neochotu aplikovat novou právní úpravu) jsou většinové anebo se jedná o excesy. Z provedené analýzy to není zcela zřejmé. Z vyjádření, jako jsou např.

„opakovaně soudci naráželi“ nebo „ani koncept denních pokut se jim úplně nezdál“, není úplně jasné, zda jde o většinu nebo menšinu dotazovaných soudců.

10. Přestože jsem si vědom, že se jedná o styl autora, rád bych dal na zvážení úpravy určitých formulací: např. „..., aby pachatel šel sedět na den za nezaplacení přibližně 100 Kč“ – str. 101; „Majetkové poměry pachatele v tomto případě Nejvyšší soud roztáhl i na rodinné příslušníky...“ – str. 71; pozn. pod čarou č. 203 a str. 70, str. 39 – „část pachatelů přestupků si z uložených pokut nic nedělá.“

11. Některé návrhy autora jsou velmi dobře zdůvodněny – příkladem je alternativa vydání pokynu obecné povahy Nejvyššího státního zastupitelství, které by sjednocovalo praxi (str. 102 a násl.). V jiných případech se mi ale zdá, že autor příliš podrobně své teze neargumentuje, případně odkazuje v kapitole pouze na to, že určitá situace je upravena v zahraničí. Podlé mého názoru toto nemůže být rozhodující argument, proč změnit českou úpravu.

Předloženou rigorózní práci Mgr. Jakuba Drápala, MPhil. považuji za kvalitní; sice s drobnějšími nedostatky, ty jsou však bohatě vyváženy hlubokou analýzou rozhodovací činnosti, která je doprovázena celou řadou autorových vlastních návrhů a kritických poznámek, zejména k české praxi. Rigorózní tak ve své práci prokázal schopnost samostatné činnosti v oblasti výzkumu a další tvůrčí duševní činnosti. Proto jednoznačně **doporučuji rigorózní práci k obhajobě.**

V Praze dne 14. listopadu 2018

Pavel Ondřejek